

ЖИТИ У ГАРМОНІЇ З ПРИРОДОЮ!

Вісник

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№5 (79)

ВЕРЕСЕНЬ-
ЖОВТЕНЬ 2019 р.

Заснована
у 2006 році

Розповсюджується
безкоштовно

МІЖНАРОДНИЙ СЕМІНАР У МОЛДОВІ • РОБОЧІ ПОЇЗДКИ

З 15 до 20 вересня делегація Карпатського біосферного заповідника в складі в. о. директора Миколи Рибак та співробітників відділу науково-дослідної роботи та міжнародної співпраці Юрія Беркели, Василя Покин'є-череди та Вікторії Губко відвідала міжнародний теоретичний та екскурсійний семінар у Республіці Молдова.

Захід організовано в рамках проекту «Транскордонне співробітництво в теорії та практиці – як можуть біосферні регіони ЮНЕСКО сприяти ефективно-му спілкуванню та менеджменту екосистем для підтримки сталих перетворень у Східній Європі?». Він фінансується Німецькою службою академічних обмінів (DAAD) і є складовою програми «Діалог Схід-Захід». Метою проекту є поглиблення співпраці та обмінів між науковими установами, навчальними закладами та експертами з питань транскордонної співпраці для сталого розвитку на основі екосистемного підходу. До його реалізації у 2019

році залучено Університет сталого розвитку м. Еберсвальде (ФРН) спільно з Львівським національним лісотехнічним університетом, Карпатським біосферним заповідником, університетом Штефана чел Маре (м. Сучава, Румунія), Національним інститутом лісових досліджень та менеджменту ICAS (м. Кімпулунг-Молдовенеск, Румунія) і Державним університетом Молдови (м. Кишинів). Останній навчальний заклад, власне, і був господарем та організатором семінару, участь у якому взяло понад 30 осіб із семи країн Європи

на 2-й стор.

ПРАЦІВНИКИ ЗАПОВІДНИКА ВЗЯЛИ УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

Майже зі всюд: з екранів телебачення, зі шпальт газет та із соціальних мереж – ми чуємо про екологічні проблеми сьогодення, а саме зміни клімату. Так, працівники Карпатського біосферного заповідника спільно із Європейським Товариством Дикої Природи, Агентством сталого розвитку Карпатського регіону «Форза» та активною молоддю України й Австрії працювали в рамках «Молодіжної Зеленої Конференції-2019», яка відбувалася серед чудових австрійських гір, у замку Бург Фінстергрюн, що в місті Рамінгштайн.

Ми обмінювалися досвідом щодо вирішення екологічних проблем, обговорювали теми сталого розвитку, зміни клімату, дикої природи тощо. Програма заходу була цікава та насичена. Форма спілкування полягала не тільки в теоретичному напрямі, а й у практичних завданнях. До прикладу, учасники створювали готелі для комах, вимірювали висоту дерев, переглядали результати змін клімату в природі, вчилися разом співпрацювати, щоби подолати дикі перешкоди. Це дало можливість більш ретельно закріпити теоретичний матеріал.

Результатом групових дискусій, обговорень і співпраці молоді з експертами стало рішення – організувати екологічні заходи для юних природолюбів у місті Ужгород. Також було обговорено низку волонтерських проектів, які допоможуть подолати негативні зміни в довкіллі. Останній день у Австрії ми присвятили обміну ідеями, розмовам з експертами, а також

створенню нових ініціатив. Для працівників заповідника організували виїзд, де вдалося поспілкуватися з австрійськими колегами біосферного резервату Лунгау та відвідати околиці міста Рамінгштайн, що є частиною біосферного резервату.

За підсумками поїздки буде проведено низку робіт, зокрема, вже найближчим часом планується спільний проект між КБЗ та Європейським Товариством Дикої Природи щодо покращення навичок роботи рейнджерів (інспекторів Служби державної охорони КБЗ) європейського стандарту. Цей захід плануємо втілити вже навесні 2020 року. Також для залучення більш ширшої аудиторії до еколого-освітньої роботи на наступний рік буде заплановано обласний семінар з учителями, обласна учнівська конференція та симпозіум художників. Дякуємо організаторам за чудову досвід!

Іванна КОЛАЧУК,
заступник начальника відділу
екологічно-освітньої
роботи КБЗ.

ЗАПОВІДНИК ВИКОНУЄ ПРОЄКТ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ З РОЗБУДОВИ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ • НАРАДИ КБЗ

13 вересня відбулося засідання бюро НТР, у якому взяли участь десять членів НТР та чотири запрошені спеціалісти. На обговоренні було представлено проєкт договору, підготовленого юридичною службою заповідника, щодо будівництва 10 тумб для влаштування гірськолижного витягу на території Кевелівського ПНД відділення КБЗ в урочищі Драгобрат.

Про зазначене будівництво доповіла Ірина Йонаш, заступник начальника відділу рекреації та сталого розвитку. Доповідка нагадала, що 27 липня 2019 р. наказом Мінприроди України №271 затверджено Проєкт організації території та охорони природних комплексів КБЗ, де про це будівництво йдеться в другому тому розділу п'ятого цього документа. Це означає, що на законних підставах з'явилася унікальна можливість створити умови для зимового відпочинку на території КБЗ.

Будівництво гірськолижного витягу підтримав Федір Гамор, заступник директора, д.б.н., про-

фесор, який наголосив, що згідно з Постановою Кабінету міністрів №827 «Про внесення змін до переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду», можна надавати послуги, пов'язані зі створенням умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах із додержанням режиму території та об'єктів природно-заповідного фонду.

Також він зауважив, що 21 листопада 2018 р. Кабінет міністрів України затвердив план заходів щодо збереження української частини природного об'єкта

Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси й давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» та сталого розвитку прилеглих до нього територій. У цьому документі є важливий пункт, який передбачає забезпечення розвитку та впровадження інструментів державно-приватного партнерства щодо сталого розвитку територій прилеглих до об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Концептуально рішення потрібно підтримати, оскільки будівництво буде в зоні антропогенних ландшафтів. Усі

на 2-й стор.

МІЖНАРОДНА ПРАЛІСОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

2-4 вересня у Львові відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Помірні та бореальні первісні ліси в умовах глобальних змін». Організована наукова подія Швейцарським федеральним інститутом лісових, снігових та ландшафтних досліджень WSL, Українським національним лісотехнічним університетом, Карпатським біосферним заповідником та під патронатом Міжнародного Союзу лісівничих досліджень (IUFRO).

Учасниками стали 125 науковців із 18 країн світу. Вступним словом конференцію відкрив Керівник цього Проєкту та відповідного підрозділу WSL док-

тор Петер Бранг. Із вітаннями до присутніх звернувся проректор Національного лісотехнічного університету України, доктор сільсько-господарських наук Василь Лавний та в. о. директора КБЗ Микола Рибак.

Нагадаємо, що проєкт «Українсько-швейцарська співпраця в лісових дослідженнях» базується на багаторічній та успішній співпраці між українськими та швейцарськими вченими і спрямований на зміцнення потенціалу Карпатського заповідника та поглиблення досліджень в його пралісових екосистемах. Він розроблений та впроваджується відповідно до стратегічних тем WSL та Швейцарського федерального ві-

НАУКОВА
ПОДІЯ

домства з охорони навколишнього середовища (FOEN). Провідною установою в його реалізації є WSL. Партнерами виступають Швейцарська школа сільськогосподарських, лісових наук та наук про продукти харчування (HAFL, Zollikofen) й Центр з розвитку та навколишнього середовища (CDE, Берн), а з української сторони – наша установа, Національний лісотехнічний університет України та Агентство з питань сталого розвитку Карпатського регіону

на 2-й стор.

У КІСВЯНСЬКОМУ ПНДВ ТРИВАЮТЬ РЕМОНТНІ РОБОТИ • ВІСТІ З ПНДВ

За 50-річний період із дня створення Карпатського біосферного заповідника було збудовано та отримано від держлігоспів під час розширення території більше 60 будинків службового та виробничого призначення. Здебільшого вони використовуються службою державної охорони та працівниками наукових підрозділів.

Через брак коштів значна частина ремонтних робіт у відділеннях виконується силами працівників служби державної охорони без додаткової оплати. Відповідно до кошторису, за кошти отримані від надання рекреаційних та інших послуг, проводиться закупівля лише матеріалів.

Так, за таким порядком працівники Кісвлянського ПНДВ в урочищі Лазіще проводять перекриття лісового будинку та облаштовують річкові переходи. У цьому будинку тимчасово проживають інспектори та майстри з охорони під час здійснення вахтового чергування та патрулювання на ввіреній заповідній території.

Варто зауважити, що лісовий будинок розташований високо у горах на віддалі 24 км від села Косівська Поляна, що ускладнює переміщення до нього служби державної охорони, особливо у зимовий період.

Успіх у належному облаштуванні інфраструктури у значній мірі залежить від належного управління ПНД відділеннями на місцях. Тому адміністрацією заповідника доручено всім начальникам ПНДВ, у стислі тер-

міни, вжити додаткові заходи для приведення наявних будівель та іншої інфраструктури у належно-придатний стан для роботи служби державної охорони у зимовий період.

Кошти на зазначені цілі будуть спрямовані від надходжень на рахунок заповідника від рекреаційної та іншої діяльності.

Микола РИБАК,
в.о. директора
КБЗ, заслужений
природоохоронець України.

ЗАПОВІДНИК ВИКОНУЄ ПРОЄКТ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ З РОЗБУДОВИ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

на 1-й стор.

необхідні деталі будуть опрацьовані в договорі, але з умовою: не порушувати природні екосистеми. Зокрема, головним має бути дотримання екологічного законодавства.

Роман Ковбаснюк, начальник відділу юридичного та кадрового забезпечення детально прокоментував права та обов'язки Карпатського біосферного заповідника та підприємства «ОАЗА», викладені в проєкті договору щодо будівництва гірськолижного витягу на території Кевелівського ПНД відділення КБЗ в урочищі Драгобрат.

Директор підприємства «ОАЗА» Петро Грапенюк пояснив, що надалі після будівництва гірськолижного витягу на території КБЗ з'явиться можливість об'єднати його з витягом, який є власністю товариства «ОАЗА» й тим самим буде створено унікальні умови для комфортного зимового катання. Від впровадження спільної рекреаційної діяльності вигоду отримують як «ОАЗА», так і КБЗ. Для здійснення спільної рекреаційної діяльності чинним законодавством передбачено укладання відповідної угоди, що й буде запропоновано нами.

Він зазначив, що будівництво буде проводитися господарським методом із застосуванням ручних інструментів та без залучення будь-якої техніки.

Василь Покин'єрєда, заступник начальника відділу науково-дослідної роботи та міжнародної співпраці висловив підтримку та сказав, що проєкт є екологічно безпечним і ніякої шкоди довкіллю не принесе. Зокрема, він наголосив на державно-приватному партнерстві, та заявив, що в майбутньому можлива подальша співпраця. Богдана Москалюк, к.б.н., начальник редакційно-видавничого відділу нау-

кових та науково-популярних видань наголосила, що будівництво верхньої тумби припадає на зону криволісся, де зростають щонайменше два види червонокнижних рослин. Натомість Ярослав Довганич, завідувач зоологічної лабораторії пояснив, що сама тумба шкоди ніякої не приносить, а експлуатація її буде в зимовий період, коли все навколо покрито снігом. Рішенням бюро НТР підтримано дії адміністрації КБЗ у питанні підписання договору з підприємством «ОАЗА» щодо будівництва 10 тумб для влаштування гірськолижного витягу на території Кевелівського ПНД відділення Карпатсько-

го біосферного заповідника в урочищі Драгобрат (зона антропогенних ландшафтів). Це реальний крок розбудови, що вкрай необхідна для рекреаційного облаштування інфраструктури Карпатського біосферного заповідника.

Алла КОЗУРАК, старший науковий співробітник ботанічної лабораторії КБЗ, секретар НТР.

МІЖНАРОДНИЙ СЕМІНАР У МОЛДОВІ

на 1-й стор.

— представники закладів вищої освіти, адміністрацій природоохоронних територій, наукових установ та неурядових організацій, а також студенти та аспіранти.

Учасники заходу відвідали перший молдовський біосферний резерват «Нижній Прут» площею 14 771 га, який був створений у 2018 році. Його заповідник (ядрову) зону площею 302 га формує частина озера Белеу — найбільшої природної водойми Молдови. Воно розташоване на одному з основних європейських міграційних шляхів водно-болотних птахів і має колосальне значення для підтримки зазначеної вище авіафауни у весняний та осінній періоди. Проте в останні роки озеро почало невпинно міліти, що пов'язано зі зменшенням кількості опадів і зниженням рівня ґрунтових вод, які є результатом глобальних кліматичних змін, а також зі збільшенням антропогенного навантаження. Останній чинник полягає у тривалій деградації екосистем через практику інтенсивного використання земель, а саме надмірний випас худоби, нерациональне водокористування та сільськогосподарське забруднення околиць озера. До речі, студенти — учасники семінару, які представляли Молдову, Німеччину та Україну, намагалися знайти вирішення цих проблем біосферного резервату, використовуючи методологію Відкритих стандартів для природоохоронної практики. Доречно зауважити, що тема Відкритих стандартів та програмних інструментів її реалізації була однією з ключових на семінарі.

Окрім біосферного резервату, учасники заходу здійснили візит до державного природного резервату «Плакул Фагулуй» («Буковий край») площею 5552 га, який був створений у 1992 році з метою охорони, вивчення та відновлення екосистем, рослинного та тваринного світу регіону Кодри — горбистої території в центральній частині Молдови, де проходить східна межа поширення бука лісового. Особливий інтерес ця територія викликала в контексті можливості включення місцевих старовікових букових лісів до об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕС-

КО «Букові праліси й давні ліси Карпат та інших регіонів Європи», оскільки вони зростають на території значного за площею букового лісового регіону під назвою Полонсько-Подільсько-Молдовський, який представлений у зазначеному вище об'єкті спадщини лише двома невеликими ділянками старовікових букових лісів з України. На жаль, у зв'язку з обмеженим часом перебування на території резервату, ухвалених для включення ділянок виявлено не було попри те, що окремі осередки старих букових лісів нам все-таки вдалося відвідати. Їхньою основною проблемою було доволі інтенсивне лісогосподарське використання, яке полягало в санітарних рубках і, відповідно, майже повній відсутності мертвої деревини, без якої лісові екосистеми не можуть повноцінно функціонувати. Проте на території резервату збереглися інші осередки старовікових букових лісів, які розташовані в заповідній зоні, де вже десятиліття не проводиться жодна господарська діяльність, що вселяє надію на результативність нових пошуків.

Відкриття й завершення семінару відбулося на базі Державного університету Молдови (м. Кишинів), у рамках яких проведено представлення установ і організацій — партнерів проєкту, заслухано низку доповідей та обговорено їх, а також підсумкову дискусію. Представники Карпатського біосферного заповідника презентували діяльність установи, взяли якнайактивнішу участь у дискусіях, а також провели низку консультацій із міжнародними партнерами щодо різних поточних питань. Підводячи підсумок візиту до Молдови, ми не можемо не згадати ще щонайменше дві обставини. Насамперед на пам'ять приходить щирість і гостинність наших молдовських партнерів, а також чудова організація семінару. Й особливого хочеться відзначити надзвичайно вдале поєднання природної та культурної складових у програмі цього заходу, що дало можливість усім учасникам відчувати на собі сутність і дух Молдови.

Микола РИБАК, Юрій БЕРКЕЛА, Василь ПОКИН'ЄРЕДА, учасники семінару.

МІЖНАРОДНА ПРАЛІСОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

на 1-й стор.

(FORZA). Важливо, що в рамках проєкту науково-дослідні роботи в Україні доповнюються аналогічними дослідницькими заходами у Швейцарії, що дозволяє отримати значний ефект синергії. Проєктом опрацьовуються питання використання пралісів Угольсько-Широколузанського масиву, як «гарячої точки» для науки та обміну знаннями в галузі освіти та наукових досліджень. Забезпечується підвищення кваліфікації молодих вчених та створення ефекту взаємодії у всіх проєктах з цієї тематики. В його рамках, протягом 2017-2020 років проводиться роботи з повторної інвентаризації постійних лісознавчих пробних площ в Угольсько-Широколузанському масиві, вивчається роль пралісів, як еталонів для лісового біорізноманіття, причини домінування бука лісового тощо. За допомогою спеціальних аеродистанційних досліджень (із застосуванням технології LiDAR) розробляється модель рослинності та рельєфу на цих ділянках пралісів. Окремо досліджується структура ялиново-ялицево-букових лісів та монокультур смереки у Чорногірському масиві КБЗ тощо.

Львівська пралісова конференція відіграла важливу роль у консолідації світової наукової спільноти, яка вивчає помірні та бореальні первісні ліси. Представлено результати сучасних фундаментальних екологічних та лісознавчих досліджень, розглянуто проблеми їх збереження у контексті глобальних змін та взаємодії із місцевими громадами. Розглянуто багато актуальних питань господарювання в лісах прилеглих до пралісів, забезпечення суспільних потреб, менеджменту на природоохоронних територіях та відновлення деградованих лісових екосистем до природного стану тощо.

Широку дискусію на конференції викликали ґрунтовні пленарні доповіді з якими виступили: Франциско Марія Сабатіні із німецького Центру інтегрованих досліджень біорізноманіття («Праліси та лісові заповідники у світі, що змінюється: стан, тенденції та перспективи»); Крістоф Шенк із німецького Франкфуртського зоологічного товариства («Від знання до дії: роль пралісів у нашій глобальній кризі біорізноманіття»); Домінік Кулаковський із провідного американського дослідницького університету Кларка («Вплив зміни факторів на структуру та динаміку помірних гірських лісів — північноамериканська перспек-

ва»); Нурія Сельва з Інституту охорони природи Польської академії наук («Чому актуальними залишаються проблеми нанесеної шкоди під час будівництва доріг у лісах») та Керрі Вудс із Департаменту природних досліджень Бенінгстонського коледжу США («Постійні ділянки та набори даних про спадщину пропонують найкращий погляд на динаміку первинних лісів в умовах глобальних змін»). На одинадцять секцій які працювали в рамках конференції, в декількох десятках доповідей та виступах у дискусіях, розглянуто широке коло теоретичних та практичних аспектів в світовій лісознавчій науці. Багато цікавих матеріалів представлено також на сесії постерів.

Виступаючи на конференції, автор цих рядків, привернув увагу до історії створення та ролі трансєвропейського об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи», у збереженні лісового біорізноманіття та забезпечення сталого розвитку прилеглих до нього територій. Презентував, присвячену цій тематиці щойно випущену у світ книгу «Від української ініціативи — до трансєвропейського об'єкта Всесвітньої природної спадщини» й монографію «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи».

Наголошено, що відповідно до Конвенції «Про охорону Всесвітньої культурної та природної спадщини», на підставі визначених критеріїв та суворой міжнародної наукової експертизи, формується список культурних та природних об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, які мають виняткову загальнолюдську цінність. Тому, за нашою ініціативою, 28 червня 2007 року, після напруженої підготовчої роботи наукових колективів КБЗ та Зволеньського технічного університету із Словаччини, Комітет у справах Світової спадщини ЮНЕСКО, на 31 сесії в місті Крайстчурч, до перелі-

ку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включив українсько-словацьку номінацію «Букові праліси Карпат», яка стала єдиним природним об'єктом Всесвітньої спадщини в Україні, та започаткувала європейський процес збереження букових лісів.

У 2011 році цей об'єкт розширено за рахунок п'яти німецьких кластерів старовікових букових лісів. А 7 липня 2017 року, на 41-й сесії Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, у польському місті Краків, сформовано трансєвропейський об'єкт Всесвітньої спадщини «Букові ліси та давні ліси Карпат та інших регіонів Європи». З 77 складових частин у 12 європейських країнах найбільшу площу займає Угольсько-Широколузанський масив КБЗ. Для збереження букових пралісів, як об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, актами Президента та Уряду України затверджено комплекс заходів, які спрямовані не тільки на охорону, але й на забезпечення сталого розвитку та благоустрою прилеглих до нього населених пунктів.

Користуючись нагодою перебування у Львові автор цих рядків, разом із групою молодих українських та іноземних учасників конференції, провідали та висловили глибоку подяку патріарху природоохоронної справи в Україні, одному із першодослідників пралісів українських Карпат професору, Лауреату Державної премії України у галузі науки і техніки, кавалеру Ордена «За заслуги» Степану Михайловичу Стойко, який 14 березня 2020 року відзначатиме свій 100-річний ювілей. А 5-7 вересня учасники конференції здійснили наукову екскурсію до Угольських, Марамороських та Чорногірських пралісів Карпатського біосферного заповідника та покорили найвищу вершину українських Карпат — гору Говерла.

Федір ГАМОР, д. б. н., професор, заступник директора КБЗ.

НІМЕЦЬКІ СТУДЕНТИ ДОСЛІДЖУВАЛИ ТЕРИТОРІЮ КБЗ

● МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ

Упродовж вересня та жовтня територію нашої природоохоронної установи досліджували два студенти з Університету сталого розвитку, що в місті Еберсвальде (Німеччина). Наукова робота іноземців відбувалася у рамках реалізації міжнародного проекту «Транскордонна співпраця для навчання і практики», який фінансується німецькою службою академічних обмінів (DAAD).

Першим, працював над діагностикою місцевого ландшафту, картуванням та аналізом різноманітних індикаторів Едуардо Лопез Руїз. А у жовтні, Андреас Бургер, досліджував вплив вирубок та вітровалів на ріст та розвиток лісу, що на межі з ними. Обидва студенти перед початком роботи на території заповідника зустрілися з в.о. директора КБЗ, заслуженим природоохоронцем України Миколою Рибакієм, щоб офіційно представити теми та мету своїх досліджень.

Так, Андреас Бургер інформував, що його дослідження полягає в закладці дослідних площ поблизу вирубок чи вітровалів, які відбулися 10-30 років тому та в проведенні відбору проб, зразків та замірів на трансектах до 150 м глиб лісу. Упродовж періоду свого перебування Андреас, із допомогою спеціалістів КБЗ, здійснив обстеження дерев на дослідних площах, розташованих на краю природних букових лісів і порівняти їх із деревами всередині лісу, оскільки ті, що на границі лісу сильніше піддаються впливам

зовнішнього середовища, таким як сонце та вітер, тому очікується знайти відмінності між ними та тими, що всередині. Шляхом оцінки відповідних даних по території в околицях Рахова, можна отримати досить цінну інформацію для кращого розуміння процесів росту дерев та відповідно покращити менеджмент лісокористування для запобігання вимирінню букових дерев.

Щодо теми наукової роботи Едуардо Лопеза Руїза було відзначено важливість вивчення питання транскордонної співпраці з сусідніми природоохоронними територіями в Україні та Румунії, особливо в контексті затверджені Постановою Кабміну України Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки. Це дослідження є цікавим для нашої установи і в рамках реалізації планів створення транскордонного біосферного резервату з прикордонними природоохоронними установами Румунії, які вже тривалий час опрацьовуються. Кожна з названих установ має свою специфіку і стикається з певними викли-

ками в своїй діяльності. Саме вивчення ситуації та виокремлення проблемних питань, а також знаходження спільних проблем та шляхів їх подолання, і складає основну ціль дослідження, що може допомогти зрушити цей процес у позитивному напрямку.

У рамках втілення свого дослідження Едуардо виділяє теоретичну та польову частину. Польова частина дослідження включатиме позначення GPS координат на місцевості з прикріпленням фотографій ділянок, які характеризують місцевий ландшафт, а також відображають показники, що ідентифікують певні специфічні ознаки території дослідження.

Наша установа не вперше допомагає в проведенні досліджень студентів із партнерських установ, тому ми завжди готові на цікаву співпрацю та отримуємо гарні результати досліджень, які в майбутньому стають у нагоді при розробці планів та програм.

Ірина ЙОНАШ, заступник начальника відділу рекреації та сталого розвитку КБЗ.

ВЧИЛИСЯ КОМУНІКУВАТИ У ЛЬВОВІ

● НАВЧАННЯ

Наша природоохоронна установа активно комунікує з туристами, містянами та громадськістю через офіційний сайт, сторінку у Facebook й різні заходи, які проводять співробітники. Втім, комунікатором є кожен працівник заповідника, незважаючи на його основну роботу, він щодня представляє КБЗ. Про це ми дізналися під час тренінгу, а ще чимало інформації про сам проєкт і методику кращої комунікації.

Щодо проєкту, то про мету, кошти, на якій стадії (продовжать термін виконання), як функціонує та що планують на майбутнє (оновлення інфраструктури та обладнання, спільний брендбук для всіх установ ПЗФУ й так далі) розповіли Христина Мисак та Міхаель Бромбахер.

Спеціальним гостем тренінгу була Дагма Андрес-Брумер, директорка з комунікацій Франкфуртського зоологічного товариства. Насамперед вона пояснила про цілі комунікації. Людина, що відповідає за комунікації, просвітницьку діяльність, повинна встигати всюди й повністю знати життя установи, і передбачати загрози та конфлікти, що можуть виникати та відповідно перешкоджати цьому.

Також говорили про аудиторію та повідомлення. Дуже важливо завжди вивчати свою аудиторію (вік, стать, хобі, робота, сім'я) та розуміти, для чого ми комунікуємо, для кого й навіщо. Так, дійшли до того, що установам потрібно будувати комунікаційний план, який повинен працювати, у нашому випадку, на стратегічну мету КБЗ. Цього плану повинні дотримуватися всі працівники установи. Адаже будь-яка інституція без комунікаційної стратегії працює зі своєю аудиторією наосліп.

Після цього дизайнер Степан Ласка представив корпоративний дизайн для восьми установи ПЗФУ, де ми побачили оновлену емблему заповідника, спеціальні шрифти, основну текстуру та клади застосування цього всього на одязі, стендах, буклетах тощо.

Багато практичних порад ми отримали від Христини Мисак. Вона розповідала про вдалі й не дуже друковані промоційні матеріали. Зокрема, щодо фотографій, коли йдеться про певний захід, краще показувати, як люди працюють чи спілкуються, а не сидять і слухають. Також важливо

перед тим, як створювати будь-який продукт, знати: для чого? – мета, ефект; для кого? – хто ці люди; як? – який продукт найкраще донесе інформацію.

Ще важливіше розставляти акценти, а саме думати не про те, що я хочу сказати, а про те, що користувачу хочеться чи потрібно знати. Далі учасники тренінгу самі вчилися працювати із брендбуком та представляли на працювання.

Другий день почався із розповіді пані Дагми про ефективну презентацію: ціль, аудиторія, ключові повідомлення, контент, якісні фотографії та використання інформації й інше. Потім коротко ми почули від Степана про інструменти створення презентації у powerpoint, застосовуючи корпоративний дизайн.

Після цього Міхаель Бромбахер навчав представляти технічний матеріал. Працівники кожної установи розповідали про унікальності їхніх парків та заповідників. Так, ми мали змогу зрозуміти, що свої здобутки представляємо неправильно. Наприклад, те, що заповідник отримав Європейський диплом, абсолютно нічого не говорить людям. Або те, що в Національному природному парку «Верховинський» 14 видів рукокрилих, тому, що мало хто знає, скільки кажанів в Україні чи в Європі загалом. Тобто такі речі потрібно роз'яснювати та давати цікаві фотографії.

Наприкінці учасники готували власні презентації, де за п'ять хвилин потрібно було розповісти про унікальність своїх установ, використовуючи корпоративний дизайн. Так, ми підготували презентацію, де розповіли про статусність та природні й культурні унікальні заповідника. Після перегляду всіх виступів та обговорення, Міхаель Бромбахер вручив учасникам тренінгу сертифікати.

Олександр СИМОЧКО, учасниця тренінгу.

НОВІ МІСЦЯ ЗРОСТАННЯ ТИСУ ЯГІДНОГО ● ЦІКАВІ НАХІДКИ

Нещодавно працівники Карпатського біосферного заповідника, згідно з планом науково-дослідних робіт, відвідали окремі ділянки високогірних лісів в урочищі Явірник та Струнги Трибушанського ПНДВ.

Так, 9 жовтня співробітники лісознавчої та ботанічної лабораторій Руслан Глеб, Іван Полянчук, Алла Козурак та Дмитро Сухарюк спільно з інспектором відділення Василем Матчуком провели чергову інвентаризацію раніше облікованих дерев та кущів тису.

Наступним етапом роботи стали натурні пошукові роботи для виявлення нових місць зростання цього оспіваного легендами, втаємниченого релікту, який дійшов до сьогодення, переживши минулі геологічні епохи. І у результаті пошуків, знайдено нові місця зростання під полониною Струнги Мараморського масиву.

Загальна кількість знайдених екземплярів цього виду сягнула 38. Діаметр, найбільшого з дерев, на висоті 1,3 м, досяг 31,7 см. Висота його – 12 метрів. Роботи будуть продовжені.

Тис ягідний – це рідкісний реліктовий вид із диз'юнктивним ареалом, який включений до Червоної книги України, як вразливий. Угруповання включені також до Зеленої книги України. На території заповідника ростуть в Угольському, Кузій-Трибушанському та Мараморському масивах.

Руслан ГЛЕБ, старший співробітник лісознавчої лабораторії КБЗ.

ДНІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ У ШКОЛІ

У вересні, у світі традиційно святкують Дні Європейської спадщини для того, щоби привернути увагу до культурної спадщини та її ролі у розвитку сучасного суспільства.

● ЕКООСВІТА

З нагоди цих знакових днів, працівники екоосвіти Карпатського біосферного заповідника провели тематичний захід для школярів місцевої школи. В акції взяли участь учні першого класу Рахівської ЗОШ І-ІІІ ст. №1. У центрі уваги виступили букові праліси КБЗ, що входять до об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси та давні ліси Карпат та інших регіонів Європи».

Екоосвітня пояснили дітям, у чому полягає різниця між лісами (природними, штучними) та пралісами. У презентації показали, як виглядає бук лісовий, розповіли про його будову, форму листків та інші особливості. У ході заняття учні вчилися розрізняти насінини бука лісового від плодів дуба, смереки та тису ягідного. Особливо цікавим завданням для дітей виявилось визначення плодів до відповідного листочка. Також школярі відгадували загадки про лісових мешканців. Це завдання їх надзвичайно вразило, адже тварини відображалися на інтерактивній дошці з імітацією їхніх справжніх голосів.

А наприкінці заходу юні природолюбці ознайомились із правилами поведінки у лісі. Щоби краще запам'ятався поданий матеріал, екоосвітня провели з учнями зарядку в ігровій формі. Урок видався надзвичайно веселим та повчальним. І дорос-

лі, і малі отримали задоволення від побаченого та почутого. Дякуємо учительці Марії Шорбан за співпрацю!

Ельвіра АНГЕР, провідний фахівець відділу екологічно-освітньої роботи КБЗ.

ЯК ШКОЛЯРІ ВІДЗНАЧИЛИ ДЕНЬ ТВАРИН

4 жовтня з нагоди Всесвітнього дня тварин працівники екоосвітнього та редакційно-видавничого відділів КБЗ здійснили справний «забіг» у Рахівській ЗОШ І-ІІІ ст. №1, провівши шість уроків.

У третій і четвертій класах ми починали з презентації про трьох диких тварин, які живуть на території заповідника та перебувають на межі зникнення – вовк, ведмідь та рись. Діти активно брали участь у обговоренні, розповідаючи цікаві факти та історії. Також ми вмикали відео, як ці звірі «розмовляють», а всі уважно слухали, не приховуючи здивувань. Далі за допомогою гри, учні дізналися про правила поведінки на природі, особливо щодо тварин. Наприкінці грали в цікаву гру, де діти розпізнавали сліди різних звірів.

У другому та третій класах ми залучили дітей до акції «Мистецтво заради тварин», де всі розмальовували ведмедів, вовків, птахів, зміїв, білок та інших лісових мешканців, а потім наліплювали на ватман. Так школярі створили власний ліс, у якому люди та звірі живуть у гармонії.

Головним посилком заходу було розповісти про тварин та пояснити, що незважаючи на їхню силу, швидкість та розміри, вони не злі, а добрі й навіть лякливі. Та перебувають на межі зникнення, тому ми мусимо їх захищати.

Варто зауважити, що всі діти були неймовірно активні, відкриті, багато знали про різних тварин та дякували за проведений урок.

А ми дякуємо за організацію вчительці біології Оксані Степанівні Турок!

Олександра СИМОЧКО, провідний редактор редакційно-видавничого відділу наукових та науково-популярних видань КБЗ.

Многая, благая літ...

У листопаді-грудні цього року ювілейні роковини від днів народження урочисто святкують працівники Карпатського біосферного заповідника:

Михайло Теодорович ГАЛЯСОК, інспектор з охорони природо-заповідного фонду Кісванського ПНДВ (50 р. – 22.11);

Роман Михайлович КОВБАСНЮК, начальник відділу юридичного та кадрового забезпечення (50 р. – 25.11);

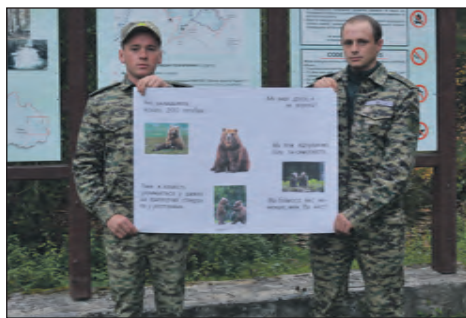
Василь Іванович ЦІЦІКАН, інспектор з охорони природо-заповідного фонду Кузійського ПНДВ (60 р. – 8.12);

Іван Юрійович ОЛЕКСИК, сторож у ПНДВ «Долина нарцисів» (70 р. – 10.12).

Хай дороги стеляться крилато,
Будуть чисті, рівні, як струна,
Хай добро не оминає хату,
Як не оминає цвіт весна
Хай здоров'я, радість і добробут
Стеляться, немов вишневий цвіт,
Хай малює доля з буднів свято,
І Господь дарує сотню літ.

Адміністрація заповідника.

ПОДУМАЙТЕ ПЕРЕД ТИМ, ЯК ВОНИ ЗНИКНУТЬ

4 жовтня світова спільнота відзначає Всесвітній день тварин. Час, коли ми повинні подумати про права тварин та їхній захист і добробут.

Так, працівники Чорногірського, Богдан-Петроського та Марамороського природоохоронних науково-дослідних відділень Карпатського біосферного заповідника провели акцію «Подумайте перед тим, як вони зникнуть». Головною метою події було

закликати, як можна більше людей, ставитися до тварин, як до рівних, поважаючи та захищаючи їх. А особливо поміркувати над тим, як деякі види тварин перебувають на межі зникнення та що кожен із нас може зробити для їхнього порятунку.

ФОТОІНФОРМАЦІЯ

ОСІННЯ ПОДОРОЖ СТЕЖКАМИ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

● НОВІ МАРШРУТИ

Відчутти справжню красу недоторканої природи й на декілька годин забути абсолютно про все – такі враження залишає похід до водоспаду Лихий, що на території Трибушанського ПНДВ Карпатського біосферного заповідника. Місцеві жителі розповідають, що його стара назва «Чуруй Бердо», а свою сучасну отримав через лихий норов, що часто призводить до руйнування споруджених мостів через потік Лихий.

Починається маршрут із показника, який вказує на вузьку стежку, що тепер вкрита пожовклим листям. Усю дорогу вас супроводжуватиме приємний шум потіка Лихого, що протікає паралельно. Загалом шлях пролягає крізь ліс, але мішаний, тут і бук, і смерека, і ялиця. Так, як дорога до водоспаду проходить через буферну зону, а підніжжя й сам Лихий у заповідній, то залишки дерев на шляху нормальні явища. Це наводить на думку, наскільки все-таки могутнім і величним є ліс і порядок у ньому.

Також навколо попри стежку багато папоротей і там, де потрапляє сонце, навіть росте трава. Де-не-де відкриваються неймовірні панорами на гори та ліс, який у цю пору вражає своїми багряно-жовтими кольорами. На шляху п'ять місць для відпочинку та чимало гірських потічків: одні поноводні, інші майже сухі, але вода всюди однаково смачна.

Приблизно на половині дороги до водоспаду починається цікава зигзагоподібна стежка вгору, з обох боків якої ростуть кущі чорниці (у народі яфін). Та далі знову вирівнюється. Декілька метрів до Лихого також потрібно трохи піднятися вгору, але звідти вже крізь дерева видніється довгоочікувана мета – сам водоспад.

Нарешті він, спадає великими бризками вниз по скелях, які обросли мохом та різною травою, що в'юнється додолу. Могутній, вражає своєю висотою (20 м) та красою, зачаровує з перших хвилин.

Лихий не залишає байдужим. Подорож вартує пройденого шляху, адже наприкінці чекає нагорода – водоспад. А коли листя хрумкає

під ногами, дерева торкаються неба, а лісові мешканці швидко ховаються – здається, ніби нічого кращого в житті немає. Природа ідеальна, усе в ній гармонійно і правильно.

Протяжність шляху – 3, 2 км, перепад висот – від 466 до 830 м н.р.м.

Олександра СІМОЧКО.

ЗАКЛИКАЄМО ГРОМАДЯН НЕ СПАЛЮВАТИ СУХОСТІЙ

● ВАЖЛИВО

Щорічно, з приходом осені, починається впорядкування присадибних ділянок. Люди масово спалюють сухе листя, не задумуючись над тим, якої шкоди це завдає здоров'ю та довкіллю. Під загрозою опиняються багатолітні дерева, рідкісні рослини, гинуть звірі та комахи. Також це призводить до забруднення повітря, води та ґрунту.

Невеликі спалювання можуть призвести до масштабних пожеж, загрожують знищенням житлових будівель та життю людей. Вогняна стихія поглинає на своєму шляху все живе. Регулярні підпали зменшують біорізноманітність та порушують природну рівновагу. Під час горіння листя та інших рослинних залишків у повітря вивільняються пил, окиси азоту, чадний газ, важкі метали та шкідливі хімічні сполуки, які знижують імунітет людини, викликають алергію, захворювання дихальних шляхів, посилюють негативний перебіг хронічних, а також сприяють розвитку онкологічних захворювань. Часто до вогню потрапляє різне сміття, що істотно підсилює рівень забруднення повітря і збільшує шкоду для здоров'я.

Рекомендуємо місцевим жителям альтернативу – компостування рослинних залишків. За нормальних умов, коли листя перегниває, необхідні для розвитку рослин речовини повертаються до ґрунту.

Пам'ятайте, самовільне спалювання листя забороняє низка законів, а Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає за це покарання у вигляді штрафу. Розмір штрафу за таке правопорушення коливається від 340 до 1360 гривень для громадян, і від 850 до 1700 гривень – для посадових осіб. Якщо ви стали свідком спалювання листя, спробуйте спершу поговорити з правопорушником і переконати його не робити цього. Якщо розмови не подіють, то викликайте правоохоронців і пожежників.

Ельвіра АНГЕР.

Вісник
КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

ЖИТТИ У ЗІС'ЯВНОСТІ З ПРИРОДОЮ

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
вул. Красне Плесо, 77,
а/с 8, м. Рахів, 90600,
Закарпатська обл.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Федір Гамор (шеф-редактор),
Андріана Леле,
Микола Рибак,
Юрій Беркела,
Богдана Москалюк,
Ярослав Довганич,
Вікторія Бундзяк,
Олег Борик,
Олександра Сімошко (верстка).

Відповідальність за достовірність фактів несе автор.

Газету віддруковано в ТЗОВ «Карпатський акцент»,
вул. Б. Хмельницького, 81б, м. Калуш.

Замовлення №8711
Наклад – 1300 примірників.

Газета виходить раз на два місяці.

Контактні телефони: (03132) 2-21-93, 2-29-14.
Електронна пошта: cbr-rakhiv@ukr.net
<http://cbr.nature.org.ua>
Засновник і видавець:
Карпатський біосферний заповідник.

Свідоцтво про державну реєстрацію Зт № 401 від 25.01.2006 року